

promoveerde in 1537 en werd er acht jaar later hoogleraar. Na een studiereis naar de universiteiten in Italië keerde hij in 1551 terug. Hij liet er in 1556 een anatomisch theater bouwen. Niet alleen als medicus-anatoom doch ook door zijn ichtyologische en botanische arbeid was hij een grote trekpleister voor geleerden en studenten.

Het overlijden van RONDELAI was voor LOBELIUS wellicht de aanleiding om Montpellier te verlaten en zijn reis door het geleerde Europa, met als einddoel Engeland, weer op te nemen. Wat de reden van deze reis naar Engeland is geweest, is moeilijk te achterhalen. Verlangde hij naar rust om in een verdraagzaam milieu de publikatie van het herbarium voor te bereiden? Hoopte hij op financiële steun voor de uitgave van koningin ELISABETH van Engeland? Of waren wellicht godsdienstige overtuigingen, die in het protestantse klimaat van Montpellier tot rijping waren gekomen, de reden vóór deze oversteek naar Engeland?

Gedurende de vier jaar tot 1572 dat LOBELIUS in Engeland verbleef, heeft hij geleefd van de uitoefening van de geneeskunde. Herhaaldelijk komen hierover aanduidingen voor in zijn latere geschriften. Op het einde van zijn verblijf in Engeland komt in december 1570 de *Stirpium Adversaria Nova* van de persen bij de uitgever THOMAS PURFOOT in Londen. Dit werk, dat hij samen met zijn studie- en reisgenoot PETRUS PENA had geschreven, had slechts een matig succes en ondervond veel kritiek.

Het Kruidboek

De periode van 1572 tot 1596 moet tot de vruchtbaarste tijd uit het leven van LOBELIUS gerekend worden. In 1576 verschijnt de *Plantarum Seu Stirpium Historia* bij PLANTIJN, terwijl in 1581 de Nederlandse vertaling ervan op de markt kwam onder de titel *Kruidboek of beschrijvinge van allerley ghewassen, kruiden, hesteren en de gheboomten*. PLANTIJN had er zijn beste zorgen aan besteed om er een prachtig herbarium van te maken. Voor beide werken krijgt hij een privilege van tien jaar, evenals de kerkelijke goedkeuring. Beide werken zijn belangrijk voor de geschiedenis van de plantkunde, in het bijzonder de Nederlandse uitgaven, toenmaals bekend onder de benaming *Herbarium Germanicum*. De gelukkige verbetering in de systematische classificatie, het opstellen van synoptische tabellen, waardoor een beter overzicht en betere indeling verkregen werden, maken dit werk tot een mijlpaal in de geschiedenis van de plantensystematiek. LOBELIUS kreeg van zijn geboortestad Rijssel een gift van vijftig pond als beloning voor zijn werk.

Hofarts van de Prins van Oranje

Na aanvankelijk nog in Antwerpen vertoefd te hebben, is LOBELIUS in dienst getreden als hofarts van de Prins van Oranje. Zijn hierboven genoemde *Kruidboek* droeg hij op aan de Prins (SCHIERBEEK 1941). De titelpagina vermeldt: „Medecijn der Princ. Exc.en”.

Was het aanvankelijk zo, dat men in onzekerheid

verkeerde over het jaar waarin LOBELIUS als arts aan het hof van de Prins was verbonden, uit deze opdracht in het *Kruidboek* van 1581 werd aangenomen dat LOBELIUS in dat jaar zeker gerekend moest worden te behoren tot de hofhouding van de Prins.

Op de lijst van het personeel behorende tot de hofhouding, getekend 1578, komt LOBELIUS echter reeds voor onder het hoofd „Raedtsheren en Secretarissen”. Daar deze hofhouding te zeer de geringe financiële middelen van de Prins uitputte, werd door de Thesaurier van de Prins, VAN DORP, de hofhouding na 1582 danig besnoeid. Hij stelde een lijst op van het aanwezige personeel en van de salarissen, de zg. *Rolles des Gaige Domestiques de l'Hostel de son Excellence pour vériffier combien ils montent par chacun an*, een ongetekend stuk uit 1582. LOBELIUS staat hierin vermeld als verdienende 100 pond (RIDDER DE VAN DER SCHUEREN 1887).

Dat na de dood van de Prins LOBELIUS in dienst van de Staten Generaal zou zijn gekomen — zoals oudere biografen van LOBELIUS beweren — is onjuist. Wellicht is hij reeds voor de dood van de Prins in 1584 uit Delft vertrokken.

Zijn vriendschap met PIERRE LOYSELEUR DE VILLIER, hofprediker (BOER 1951), deed LOBELIUS besluiten met deze en andere Frans-gezinde aanhangers naar Walcheren te trekken en we treffen LOBELIUS dan ook in 1585 aan als Stadsmedecyn van Middelburg. Hier kunnen wij de archivalische draad weer opnemen, want de stadsrekening van 1585 vermeldt een post van £ 16:13:4. als gratuiteit voor het aannemen van de post van „Stadsmedecyn”. Vijf jaar later vermeldden de stadsrekeningen van Middelburg „de stadsdoctor MATTHIAS DE L'OBEL had een nieuw huis bij deze markt (de Groenmarkt)” (KESTELOO 1891). Tot 8 september 1596 krijgt hij een jaarwedde uitbetaald, hetgeen in 1597 onder drie andere stadsdoctors werd verdeeld, zodat wij kunnen aannemen dat LOBELIUS in dat jaar niet meer stadsarts in Middelburg was (NAGTGLAS 1891).

De periode van 1596 tot 1616

LOBELIUS vertrekt dan voorgoed naar Engeland om in dienst te treden bij Lord EDWARD ZOUCH als bestuurder van diens prachtige tuin te Hackney bij Londen. Zijn correspondentie met ZOUCH vanaf 1600 laat hierover geen twijfel bestaan, hoewel hij behalve deze functie ook de geneeskunde uitoefende. In deze zelfde tijdsperiode werkt LOBELIUS aan de uitgave van zijn *Adversaria Nova*, dat in 1605 zou verschijnen. In de brief van 20 juli 1602, die LOBELIUS aan CLUSIUS heeft geschreven (ISTVANFFI 1900), wenst hij CLUSIUS geluk met het uitkomen van het eerste deel van diens *Opera Omnia*, dat in 1601 van de persen van PLANTIJN was gekomen. Uit deze brief van LOBELIUS aan zijn grote Leidse tijdgenoot vernemen wij tevens het een en ander over het privé-leven van LOBELIUS. Zijn vrouw is al drie maanden in Middelburg, dus vanaf april 1602 — de brief is immers gedateerd 20 juli 1602 —

in verband met haar slechte gezondheidstoestand. Een van de redenen van deze terugkeer naar ons land en wel naar Middelburg is gelegen in het feit dat LOBELIUS' echtgenote een Zeeuwse was, of in ieder geval familie in Middelburg had en dat zij in de haar vertrouwde omgeving weer op krachten wilde komen. HUNGER (1943) meent zelfs te weten dat de vrouw van LOBELIUS een zuster was van de Middelburgse apotheker PARDUYN (WITTOP KONING 1951). In december 1602 was haar gezondheidstoestand zo ernstig dat overkomen van LOBELIUS naar Walcheren dringend noodzakelijk was.

Op dit ogenblik moet LOBELIUS eraan gedacht hebben zich weer op het vasteland te vestigen en wel op Walcheren. Zijn broodwinning heeft hem echter weerhouden; hij klaagt erover in zijn brief van 3 februari 1603 aan CLUSIUS, dat de kwakzalverij zo'n hoogtij viert op Walcheren dat „de geneeskunde haar man niet voedt”. Dank zij de steun van Lord ZOUCH is zijn bestaan in Engeland beter verzekerd. In elk geval omwille van zijn vrouw zal LOBELIUS nog een tijdje in Middelburg blijven, te meer daar hij wegens zeeziekte er niet van houdt te dikwijls de zee over te steken. Gedurende zijn verblijf op Walcheren houdt LOBELIUS zich actief met botaniseren bezig. De *Adversaria* van 1605 bevat talrijke meldingen over de flora van dit eiland, evenals verscheidene namen van personen die er zich met plantkunde bezighouden.

Hoewel wij uit de correspondentie van LOBELIUS met tijdgenoten hierover niet geïnformeerd worden, moet er toen reeds contact bestaan hebben tussen LOBELIUS en de Groningse apotheker-kruidkundige HENDRICUS MUNTING (1583-1658), die volgens BANGA (1975) — na vele buitenlandse reizen gemaakt te hebben — zich in 1612 in Groningen vestigde en voor zijn genoegen een uitgebreide tuin aanlegde. MUNTING was van 1604 tot 1605 in Londen leerling van LOBELIUS. Wellicht is hij in de herfst van 1604 met LOBELIUS van Middelburg naar Engeland overgestoken, want we weten dat MUNTING aanvankelijk naar Middelburg ging om zich te laten onderwijzen in de kruidkunde. Het was tot nu toe niet bekend waarom MUNTING nu juist naar Middelburg ging, doch het verblijf daar van LOBELIUS moet wel de reden hiervan geweest zijn.

Eindelijk dan, op 16 september 1604, vernemen wij uit de brief aan CLUSIUS dat LOBELIUS naar Londen teruggekeerd is en er verblijft in Lymestreet in de Speyd Aigell. Met steun van Lord ZOUCH komt dan in 1605 zijn *Adversaria Nova* op de markt. In de titelpagina staat LOBELIUS vermeld als koninklijk Botanograaf, welke titel hij van JAMES I had ontvangen.

Enkele jaren voor zijn dood wordt LOBELIUS' medische hulp ingeroepen door twee vooraanstaande Engelse aristocraten. Uit een brief van 10 september 1609 gericht aan zijn schoonzoon COOL vernemen wij

dat LOBELIUS in Wales verblijft, om Lord SALISBURY te behandelen voor een ziekte. „Un des premiers hommes d'autorité de ce pays de Gallés”. Het nuttige met het aangename verenigde hij aldaar door in de heuvels van Wales te herboriseren: „je descouvre des beaux simples aus montaignes”.

In de zomer van het volgende jaar wordt de medicus naar Chester ontboden door Sir JOHN GWYN en de botanicus LOBELIUS ontdekt er een gele pulsatilla en een zeldzame blauwe pinguicula. Bij terugkeer van een tocht in de bergen wordt hij door een uremiecrisis overvallen „et yei este malade despuis; il ezt force que ie prenne medicine moy mesme”. Op 3 maart 1616 overlijdt hij in de ouderdom van 78 jaar. Kort voor zijn sterven getuigde LOBELIUS van zichzelf: „van mijn zestien-jarige jeugd af ben ik bezeten door de begeerte plantenkunde en geneeskunde te studeren. Met de profeet DAVID kan ik zeggen: mijn ziel looft de Allerhoogste, in dank voor zoveel Genaden, die mij voedde, mij begunstigde en mij behoedde voor ziekten en tegenslag. Vijftig jaar lang, tot aan mijn frisse ouderdom, behoedde Hij mij mijn tochten, terwijl ik in de beoefening der geneeskunde en om der studie wille rondreisde. Met de Prins der Geneeskunde, HIPPOCRATES, durf ik bekennen: oud ben ik geworden en nog heb ik de kunst van genezen nog niet geheel doorgrond.”

LITERATUUR

- BANGA, J. (1975) *Geschiedenis van de vroegere Geneeskunde in Nederland*. Facsimile herdruk. Interboek International, Schiedam.
- BOER, C. (1951) Hofpredikers van prins Willem van Oranje. *Kerkhistorische studiën behorende bij het Nederlands archief voor kerkgeschiedenis*, deel 5. Nijhoff, Den Haag.
- HUNGER, F. W. T. (1943) *Charles de l'Escluse*, deel 2. Nijhoff, Den Haag.
- ISTANFFI, GY. (1900) *Etudes et commentaires sur le code de l'Escluse, augmentés de quelques notices biographiques*. Budapest.
- KESTELOO, H. M. (1891) *Stadsrekeningen van Middelburg*, deel 4 (1550-1600). Middelburg.
- LOUIS, A. (1957) Biografische gegevens over de Botanicus Mathias de L'Obel. *Biologisch Jaarboek*, bl. 182.
- NAGTGLAS, F. (1891) *Levensberichten van Zeeuwen*. 3e afl. 91. Middelburg.
- RIDDER DE VAN DER SCHUEREN, J. B. J. M. (1887) A. van Dorp, brieven en onuitgegeven stukken. *Werken van het Hist. Genootsch.*, Nieuwe Serie 2:44, deel 1, bl. 299. Utrecht.
- SCHIERBEEK, A. (1941) *Bloemlezing uit het Cruydt-boeck van Rembert Dodoens*. De Hofstad, Den Haag.
- WITTOP KONING, D. A. (1951) Mathias de L'Obel en zijn betekenis voor de pharmacie. *Pharm. T. Belg.* 28, 193.

Februari 1976